

Encyklopedie těšínských učenců

Leopolda Jana Šeršníka*

ONDŘEJ PODAVKA

Koncept *historia litteraria* (dějiny vzdělanosti) patří mezi témata, jimž se v České republice dostává v poslední době zvýšené pozornosti, především v souvislosti s osobností moravského úředníka, sběratele a badatele Johanna Petera Cerroniho.¹ Další z osobností, jež v českých zemích na tomto poli působila, byl všestranně vzdělaný exjezuita Leopold Jan Šeršník (1747–1814),² významná osobnost města Těšína, prefekt místního gymnázia a zakladatel a tvůrce zdejšího muzea a knihovny, jenž se

zasloužil také o obnovu města po požáru v roce 1789. O jeho životě, působení i jeho literárním díle existuje rozsáhlá literatura³ a rovněž vyšla řada jeho prací, které se původně dochovaly pouze v rukopise.⁴ Jen částečného zhodnocení se však dosud dostalo jeho nejzásadnějším publikovanému dílu – encyklopedii těšínských učenců *Nachrichten von Schriftstellern und Künstlern aus dem Teschner Fürstenthum* vydané v Těšíně v roce 1810, jež je předmětem této studie.⁵ Sleduje proces vzniku ency-

* Tento příspěvek vznikl v rámci řešení projektu *Johann Peter Cerroni a historia litteraria jeho doby I* (GAČR, P406/12/2254).

¹ Daniel POLAKOVIČ, *Hebraika v rukopisných biografických lexikonech učenců českých zemí z konce 18. století*, *Listy filologické* 137, 2014, s. 135–141; Martin SVATOŠ a kol., *Historia litteraria v českých zemích od 17. do počátku 19. století*, Praha 2015; Johann Peter CERRONI, *Spisovatelé království českého = Scriptores regni Bohemiae*, do tisku připravují Jiří Matl – Ondřej Podavka – Martin Svatoš a kolektiv.

² Psán též Szersznik nebo Leopold Johann Scherschnick, popřípadě Scherschnick. V souladu s praxí v dosud vydaných českých psaných pracích věnovaných Šeršníkově jsem se rozhodl pro českou variantu jeho jména.

³ Základní literatura o Šeršníkově: Milan KUDĚLKA, *Leopold Jan Šeršník, (1747–1814). Život a dílo*, Ostrava 1957; *190 lat založení Muzeum i Biblioteki Leopolda Jana Szersznika 1802–1992*, Cieszyn 1993; Hanna ŁASKARZEWSKA – Anežka BAĎUROVÁ (ed.), *Ks. Leopold Jan Szersznik znany i nieznaney. Materiały y z konferencji naukowej*, Cieszyn, 6–7 listopada 1997, Cieszyn 1998. Seznam nejdůležitější literatury o Šeršníkově srov. *190 lat założenia*, s. 91–94; *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce* 4/I, Praha 2008, s. 592; pro nejnovější literaturu Ondřej PODAVKA, *Leopold Jan Šeršník SJ a jeho encyklopedie učenců*, in: Martin SVATOŠ a kol., *Historia litteraria v českých zemích od 17. do počátku 19. století*, Praha 2015, s. 173. Ke starší literatuře zejména M. KUDĚLKA, *Leopold Jan Šeršník*, s. 13–22.

⁴ Idzi PANIC (ed.), *Morwy szkolne ks. Leopolda Jana Szersznika*, Cieszyn 2003 (= Acta Historica Silesiae Superioris 14); Waclaw GOJNICZEK (ed.), *Leopold Jan Szersznik. Materiały genealogiczno-heraldyczne do dziejów szlachty księstwa cieszyńskiego*, Cieszyn 2004 (= Bibliotheca Tessinensis 1, Seria Polonica 1); Janusz SPYRA – Grzegorz M. CHROMIK (edd.), *Malo invidiam quam misericordiam. Wybór pism i dokumentów dotyczących Leopolda Jana Szersznika*, Cieszyn 2014 (= Bibliotheca Tessinensis, 6, Series Polonica 3).

⁵ Z dosavadní literatury o *Nachrichten* především M. KUDĚLKA, *Leopold Jan Šeršník*, s. 108–119; Grazyna SZEWCZYK, *Dykcjonarz pisarzy i uczonych cieszyńskich Leopolda Jana Szersznika*, in: Jan Malicki – Kry-

klopedie, využívá ji jako zdroj informací o jeho známých i příbuzných a konečně se zabývá otázkou recepce Šeršníkovy práce.

Nachrichten nebyly zdaleka první encyklopedií učenců vzniklou v českých zemích, do doby jejich vydání zde vznikla na poli *historia litteraria* řada prací.⁶ Jako první se tomuto konceptu přiblížil Bohuslav Balbín svým průkopnickým dílem *Bohemia docta*.⁷ Na něj

během 18. století navázalo a své práce publikovalo mnoho učenců, mezi nimi například Magnoald Ziegelbauer,⁸ Jaroslav Schaller,⁹ Mikuláš Adaukt Voigt,¹⁰ František Martin Pelcl,¹¹ Josef Vratislav Monse,¹² František Faustin Procházka¹³ nebo společným dílem František Moravec a Adolf Pilař.¹⁴ Další práce byly vydány na počátku 19. století, především od Bohumíra Jana Dlabace¹⁵ a Johanna

.....
styna Heska-Kwaśniewicz (edd.), *Śląskie Miscellanea. Literatura – folklor. Zbiór studiów* II, Wrocław 1989 (= Prace Komisji Historyczno-literackiej Polskiej Akademii Nauk, Oddział w Katowicach 9), s. 57–69; Janusz SPYRA, *Życie i działalność ks. Leopolda Jana Szersznika (1747–1814)*, in: *190 lat założenia Muzeum i Biblioteki Leopolda Jana Szersznika 1802–1992*, Cieszyn 1993, s. 23, 29–30; Grzegorz M. CHROMIK, *Niemieckie rękopisy i druki Ks. Leopolda Jana Szersznika w zbiorach Książnicy cieszyńskiej*, in: H. ŁASKARZEWSKA – A. BAĐUROVÁ (edd.), *Ks. Leopold Jan Szersznik znany i nieznany*, s. 119–120.

⁶ Srov. M. SVATOŠ a kol., *Historia litteraria v českých zemích*.

⁷ Edice *Bohemia docta* pořídili Raphael UNGAR (*Bobuslai Balbini e S. I. Bohemia docta, opus posthumum* [...] I–III, Pragae 1776–1780) a CANDIDUS a S. Theresia (*Bobuslai Balbini [...] Bohemia docta* [...], Pragae 1777; *Bobuslai Balbini [...] Bohemiae doctae tractatus II^{us}*, Pragae Veteris 1777).

⁸ Magnoaldus ZIEGELBAUER – Oliverius LEGIPONTIUS, *Historia rei litterariae Ordinis S. Benedicti* [...] I–IV, Augustae Vindelicorum et Herbioli 1754.

⁹ Jaroslav SCHALLER a St. Josepho, *Kurze Lebensbeschreibungen jener verstorbenen Gelehrten Männer aus dem Orden der Frommen Schulen, die sich durch ihr Talent und besondere Verdienste um die Litteratur und Wissenschaften von der Errichtung dieses Institutes bis auf gegenwärtige Zeiten vorzüglich ausgezeichnet haben*, Prag 1799.

¹⁰ Především [Adauctus VOIGT], *Effigies virorum eruditorum atque artificum Bohemiae et Moraviae una cum brevi vitae operumque ipsorum enarratione* I–II, Pragae 1773–1775; též, *Acta litteraria Bohemiae et Moraviae*, I–II, Pragae 1775–1783.

¹¹ Od něj především [Franz Martin PELZEL] *Abbildungen böhmischer und mährischer Gelehrter und Künstler, nebst kurzen Nachrichten von ihren Leben und Werken* I–IV, Prag 1773–1782 (první dva díly byly překlady Voigtových *Effigies*, srov. předchozí poznámku); též, *Böhmische, mährische und schlesische Gelehrte und Schriftsteller aus dem Orden der Jesuiten von Anfang der Gesellschaft bis auf gegenwärtige Zeit*, Prag 1786.

¹² Josephus Vratislaus MONSE, *Infulae doctae Moraviae*, Brunae 1779.

¹³ Faustinus PROCHASKA, *De saecularibus liberalium artium in Bohemia et Moravia fatis commentarius*, Pragae 1782; též, *De litterarum latinarum in Bohemia & Moravia restitutoribus Commentatio*, in: Adauktus Voigt, *Acta litteraria Bohemiae et Moraviae* II, 1783, s. 293–404; též, *Miscellaneen der böhmischen und mährischen Literatur, seltener Werke, und verschiedener Handschriften* I–III, 1784–1785.

¹⁴ Adolphus PILARZ a S. Floro – Franciscus MORAVETZ a S. Antonio, *Moraviae historia politica et ecclesiastica cum notis et animadversionibus criticis probatorum auctorum* I–III, Brunae 1785–1787.

¹⁵ Od něj především *Allgemeines historisches Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Teil auch für Mähren und Schlesien* I–III, Prag 1815.

Jakoba Heinricha Czikanna.¹⁶ Řada prací uvedených autorů i dalších učenců zůstala pouze v rukopise.¹⁷ Ke konceptu dějin vzdělanosti přispěly také některé osobnosti, které působily ve Vídni.¹⁸ Rovněž v rámci Slezska měl Šeršník na koho navazovat, v tomto případě zejména na Karla Konrada Streita.¹⁹

Nachrichten nebyly ani první Šeršníkovou encyklopedickou prací – již roku 1775 vydal latinský spis *De doctis Reginae-Hradecensibus Commentarius ad doctissimum virum Stanislaum Wydra*.²⁰ Šlo však o krátké dílko, jež na 30 stranách obsahovalo kromě úvodu a jedné přílohy stručná hesla věnovaná 26 osobnostem spjatým

s Královéhradeckým krajem, ať už se zde narodily, působily nebo vydaly některé ze svých děl.²¹ Právě v této oblasti totiž tehdy Šeršník krátce pracoval v rodině krajského hejtmana Karla Josefa Bienenberka jako vychovatel. Hesla se věnují osobnostem z různých oborů (matematici, astronomové, překladatelé, církevní i univerzitní hodnostáři, faráři, autoři filozofické i teologické literatury, básníci apod.) včetně nepíšících vzdělanců. Vedle katolíků věnoval Šeršník medailon také například humanistickému překladateli, básníkovi a pedagogovi Pavlovi Aquilinatovi (narozen před rokem 1520 – zemřel asi 1569).²² Podmínkou pro zařazení do *De doctis* byla pouze učenost

¹⁶ Johann Jakob Heinrich CZIKANN, *Die lebenden Schriftsteller Mährens*, Brünn 1812; Johann Jakob CZIKANN – Franz GRÄFFER, *Österreichische National-Enzyklopädie, oder alphabetische Darlegung der wissenschaftwürdigsten Eigenthümlichkeiten des österreichischen Kaiserthumes I–VI*, Wien 1835–1837.

¹⁷ Např. *Bibliotheca Bohemica* M. Ziegelbauera (Knihovna Národního muzea, sign. VI C 5), *Lexicon eruditorum Leopolda Schwambergera* (celkem tři rukopisy, např. Národní knihovna ČR, sign. XXIII E 27), *Kurzgefasste Biographien einiger Prämonstratenser* B. J. Dlabáče (Knihovna královské kanonie premonstrátů Strahov, sign. DF IV 41) nebo *Nachrichten über die Lebensumstände verstorbener und itzt lebender Schriftsteller Mährens* a *Scriptores Regni Bohemiae* Johanna Petera Cerroniho (Moravský zemský archiv v Brně, G 12, Cerr. I, č. 83–87, resp. 99–122).

¹⁸ Zejména Josef Valentin Zlobický a Maximilián Václav Schimek. O nich zejména JOSEF VINTR – JANA PLESKALOVÁ (edd.), *Vídeňský podíl na počátcích českého národního obrození. J. V. Zlobický (1743–1810) a současníci. Život, dílo, korespondence = Wiener Anteil an den Anfängen der tschechischen nationalen Erneuerung. J. V. Zlobický (1743–1810) und Zeitgenossen. Leben, Werk, Korrespondenz*, Praha 2004; Stefan Michael NEWERKLA – Václav PETRBOK – Taťána VYKYPĚLOVÁ, *Maximilian Schimek. Vorläufer der wissenschaftlichen Slavistik. Leben, Werk, Editionen*, Wien 2014 (= Bohemoslavica abscondita 2).

¹⁹ Karl Konrad STREIT, *Alphabetisches Verzeichnis aller im Jahr 1774. in Schlesien lebender Schriftsteller*, Breslau 1776. O tomto spise jako o Šeršníkově prameni pojednává a obě práce srovnává G. SZEWZYK, *Dykjonarz pisarzy*, s. 59–63.

²⁰ O něm podrobněji O. PODAVKA, *Leopold Jan Šeršník SJ*, s. 179–182.

²¹ Leopold Ioannes SCHERSCHNICK, *De Doctis Reginae-Hradecensibus Commentarius ad doctissimum virum Stanislaum Wydra*, Pragae 1775, s. 5–22. Heslům předchází úvod ve formě dopisu adresovaného Šeršníkovu příteli S. Vydrovi a dílko uzavírá edice listiny Maxmiliána II. z roku 1567, jíž polepšil erb bratrům Janovi a Filipovi Balbínům z Vorličné.

²² TAMTĚŽ, s. 19–20. O něm Josef HEJNIC – Jan MARTÍNEK, *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě*, I, Praha 1966, s. 94–99.

dané osoby. Z celkových 26 popisovaných osobností jich 17 žilo a působilo v době předbělohorské, největší pozornosti se však od Šeršníka dostalo Bohuslavu Balbínovi,²³ jehož *Bohemia docta* byla Šeršnickovým nejdůležitějším zdrojem informací.

O čtvrt století později mladší Šeršnickovy *Nachrichten* vykazují značný posun. Nejviditelnější změnou je rozsah publikace – oproti 30 stránkám *De doctis* mají *Nachrichten* 220 stran. Až do strany XXI tvoří *Nachrichten* věnování díla městské radě a deputaci a předmluva, za nimi (s. 23–193) následují biografické a bibliografické záznamy o celkem 109 osobnostech Těšínska. Od s. 194 se dále nacházejí seznamy autorů, seřazené chronologicky, podle místa narození autorů, podle oborů jejich působnosti a konečně abecedně. Další výrazný rozdíl spočívá v jazyku práce – od latiny se Šeršník přesunul k němčině, v níž napsal většinu svých prací po návratu do Těšína. Dále je na některých jeho dílech napsaných v Čechách – vedle o *doctis* zejména *Ueber den Ursprung und die*

*Aufnahme der Bibliothek am Clementinischen Collegium zu Prag*²⁴ – patrně, že původně měl v úmyslu zpracovat obecnější téma a vydané práce jsou v podstatě dílčími výstupy.²⁵ Oproti tomu během svého působení v Těšíně již neměl Šeršník takové ambice a díla zde vytvořená nevznikla na okraj práce na větších projektech, nýbrž soustředil svůj zájem na oblast Těšínska, jak píše i v dopise Czikanovi ze 17. června 1808.²⁶ Proto také *Nachrichten* nevznikly „mimochodem“ například při práci na encyklopedii slezských učenců, ale cíleně v této podobě. Tímto cílem bylo dokázat pomocí encyklopedie dějin vzdělanosti, že Těšínsko není žádnou intelektuální pustinou.²⁷

Příčinou tohoto vymezení práce je Šeršníkuv vztah k Těšínsku a jeho minulosti. Dokládají to i jeho slova v předmluvě k *Nachrichten*. Na jejím začátku uvádí, že se jeho láska k historii odedávna zaměřovala na jeho vlast a že i v cizině sbíral a sledoval vše, co k ní mělo nějaký vztah.²⁸ Svou vlastní zde míní právě Těšínsko – „*toto město a malý stát, jehož hlavou je*“.²⁹ Píše

.....
²³ TAMTÉŽ, s. 6–9.

²⁴ Vyšlo v Ignatz von BORN (ed.), *Abhandlungen einer Privatgesellschaft in Böhmen [...]* I, Prag 1776, s. 258–286.

²⁵ O tom M. KUDĚLKA, *Leopold Jan Šeršník*, s. 56.

²⁶ „*Mein historisches Studium [...] schranket sich auf mein kleines Vaterland, das Teschnische, ein.*“ J. SPYRA – G. M. CHROMIK (edd.), *Malo invidiam*, s. 307, dopis č. II/40.

²⁷ „*Ich suchte [...] durch diese Sammlung der Gelehrten, welche das Teschner Gebiet in dem verfloßenen tausendjährigen Zeitraume geliefert, darzuthun: dass diese Stadt und der kleine Staat, von dem sie das Haupt ist, nicht bloss durch ihr Alter, sondern vielmehr durch Männer, welche im Fache der Gelehrsamkeit der Menschlichkeit wichtige Dienste geleistet, empfehlungs- und achtungswürdig sey.*“ Leopold Johann SCHERSCHNIK, *Nachrichten von Schriftstellern und Künstlern aus der Teschner Fürstenthum*, Teschen 1810, s. XV.

²⁸ „*Meine Vorliebe zur Geschichte war von jeher auf meinen Vaterland gerichtet, und auch in der Fremde liess ich mir stets angelegen seyn, alles zu sammeln und aufzumerken, was einigen Bezug auf dasselbe hatte.*“ TAMTÉŽ, s. XII.

doslova, že předkládaný spis má dokázat, že také Těšínští mají zásluhu o literaturu a že i odtud pocházejí nebo zde žijí osoby, jež se proslavily v učeném světě.³⁰ Šeršník se tedy prezentuje jako lokální patriot, pro nějž má velký význam poukázat na dosažený rozvoj země, s níž se ztotožňuje a které chce tak prokázat službu.³¹

Přes uvedené rozdíly mají *De doctis* i *Nachrichten* některé charakteristiky společné. Obdobná jsou zejména kritéria pro zařazení jednotlivých osobností – Šeršník se rozhodl pojednat o osobnostech, které se zde narodily, i o lidech, kteří sem přesídlili teprve v průběhu svého života a působili zde. Ze 109 osob, jimž je v *Nachrichten* věnován medailon, jich pouze 23 pochází z Těšina a ze zbylého Těšínska dalších 36.³² Opět se tedy nejedná o sbírku portrétů místních rodáků. Šeršník to zdůvodňuje tím, že mnohé osobnosti starověkého Říma se rovněž nenarodily právě v Římě.³³

Také v *Nachrichten* se projevuje širší Šeršníkovy zájmy – mají zde své místo

teologové, kazatelé, filozofové, přírodovědci, lékaři, historici, spisovatelé, umělci, právníci i další. Kromě toho, že pro zařazení medailonu osobnosti do *Nachrichten* nehrálo žádnou roli místo původu ani obor působnosti, nezohledňoval Šeršník ani jazykové hledisko a uvádí díla česká, latinská, německá i polská. Rovněž konfesijní stránka nebyla pro Šeršníka rozhodující – v *Nachrichten* se hesla věnují katolíkům, protestantům i Židům, i když hesel zaměřených na nekatolíky je zde málo, což mu vytkli i autoři dvou recenzí *Nachrichten* (k tomu níže). Šeršník malé množství hesel o protestantských učencích zdůvodnil v poznámce k heslu o Traugottu Bartelmovi tím, že ačkoli protestanty několikrát žádal o informace, nedostalo se mu ničeho než příslibů.³⁴ Svému příteli Cerronimu 18. ledna 1810 pak napsal, že čekal tři čtvrtě roku.³⁵ Nadto Šeršník zařadil mezi osobnosti z městského nebo venkovského prostředí také několik šlechticů včetně vévodů

²⁹ „[...] diese Stadt und der kleine Staat, von dem sie das Haupt ist.“ TAMTÉŽ, s. XV.

³⁰ „[...] gegenwärtige Schrift [...] zum Beweise dienen soll, dass auch wir Teschner litterarische Verdienste aufzuweisen haben; dass auch wir Männer theils hervorgebracht, theils innerhalb unsern Mauern beherberget, die einen ausgezeichneten Ruhm in der gelehrten Welt erworben und hinterlassen haben. [...] Freylich waren nicht alle, die ich angeführt, aus dem Teschenschen gebürtig; waren denn aber die weisesten und beredtesten unter den Römern auch lauter Römer von Geburt? „Wem sollte es unbekannt seyn, dass Cicero von Arpinum, Livius von Padua, Virgil von Mantua, Ovid von Sulmo, Horaz von Venusia etc. gebürtig gewesen? Genug, dass sie bey uns gelebet und sich um uns verdient gemacht!“ TAMTÉŽ, s. [VI]–[VII], XV.

³¹ O osvícenském patriotismu Miroslav HROCH, *Na prahu národní existence. Touha a skutečnost*, Praha 1999, s. 62–66; František KUTNAR, *Obrozenské vlastenectví a nacionalismus. Příspěvek k národnému a společenskému obsahu české doby obrozenské*, Praha 2003, s. 81–84; Miloš ŘEZNÍK, *Formování moderního národa. (Evropské „dlouhé“ 19. století)*, Praha 2003, s. 47–50.

³² L. J. SCHERSCHNIK, *Nachrichten*, s. 199–200 (*Verzeichniss der Gelehrten nach den Geburtsorte*).

³³ Srov. pozn. 30.

³⁴ M. ŘEZNÍK, *Formování moderního národa*, s. 51.

³⁵ J. SPYRA – G. M. CHROMIK (edd.), *Malo invidiam*, s. 318, dopis č. II/44.

těšínských Friedricha (asi 1480/3–1507) a Václava III. Adama Těšínského (1524–1579³⁶) a vévody Alberta Kazimíra Sasko-Těšínského (1738–1822). Ani nyní tedy není pro Šeršníka podmínkou pro zařazení osobnosti mezi těšínské vzdělance písemná produkce nebo umělecká činnost.³⁷ Oproti *De doctis* však převažují moderní autoři – celkem 63 osobnosti řadí Šeršník ve svém neúplném chronologickém přehledu k 18. a 19. století.³⁸ Nejmladšími osobnostmi jsou Ignaz Beidtel, pozdější profesor práva v Olomouci a Lvově, moravsko-slezský zemský advokát a soudní rada, a lékař Johann Kostein, oba narozeni v roce 1783.

Na konci úvodu uvádí Šeršník stručný přehled použité literatury³⁹ a zmiňuje se zde i o dalších způsobech získávání infor-

mací pro *Nachrichten* – snažil se je získat rovněž osobně od jiných učenců,⁴⁰ mezi nimi též od nekatolíků a rovněž od Židů.⁴¹ Některé osobnosti uvádí jmenovitě. Kupříkladu v závěru úvodu zmiňuje svého někdejšího učitele Jana Kubíčka, který mu poskytl četné informace zejména o osobnostech Frýdecka. Mapu Těšínska vydanou pedagogem a amatérským kartografem Jonášem Nigrini (zemřel 1742)⁴² Šeršníkovi poskytl jeho přítel David Pisch.⁴³ V hesle o lékaři Johannu Burym Šeršník píše, že za informaci o něm děkuje Janu Brzuskovi (1757–1840).⁴⁴ Mnohé se tak Šeršník dozvěděl z ústního podání, někdy znal osobně přímo popisované učence. Další zdroje, například *Zrcadlo Slawného Margkrabstwij Morawského* Bartoloměje Paprockého z Hlohoh,⁴⁵ *Allgemeines Gelehrtenlexi-*

³⁶ Šeršník mylně uvádí rok narození 1526.

³⁷ „Ich dachte: dass man dem ungeachtet Gelehrsamkeit besitzen kann: wenn man auch dieselbe nicht schriftlich zu Markte trägt. Manche wurden genannt, die sich bloss durch Verfertigung von Kunstsachen oder Maschinen, bisweilen ohne darüber erhaltenen Unterricht, ausgezeichnet haben. Immer ist es eine bewunderungswürdige, und wünschenswerthe Gabe: durch blosses Nachdenken, und aus sich selbst das hervorzu-bringen: wozu andere fremder Leitung und des Unterrichts bedürfen.“ L. J. SCHERSCHNIK, *Nachrichten*, s. XIX–XX.

³⁸ TAMTÉŽ, s. 196–198. Srov. TAMTÉŽ, s. XVIIn.

³⁹ O Šeršníkoviých pramenech Grazyna SZEWCZYK, *Dykcjonarz pisarzy*, s. 59–64.

⁴⁰ „Exners, Kundmanns, Hennels, Hankes und Streits Werke, Beyträge zur Fortsetzung der Bibliotheca S. I. Sotvelli Msc. Polzers Biographische Nachrichten Msc. und des [...] Herrn Joseph Karl Schipp Historia Ecclesiae et Parochiae Fridecensis Msc.“ TAMTÉŽ, s. XX.

⁴¹ Např. v hesle o doktoru medicíny Heimannu Holländerovi Šeršník píše, že se na něj ptal jeho souvěrců, ale nedozvěděl se o něm od nich nic bližšího. TAMTÉŽ, s. 93.

⁴² O něm CONSTANTIN VON WURZBACH, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, XX, Wien 1869, s. 354; *Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990)*, IV, Martin 1990, s. 289.

⁴³ TAMTÉŽ, s. 123. Srov. též J. SPYRA – G. M. CHROMIK (edd.), *Malo invidiam*, s. 322–323, dopis č. II/45. O Pischovi srov. níže v hlavním textu.

⁴⁴ L. J. SCHERSCHNIK, *Nachrichten*, s. 69. Brzuska byl těšínský děkan a přírodovědec, o něm TAMTÉŽ, s. 66–68.

⁴⁵ TAMTÉŽ, s. 91.

con Christiana Gottlieba Jöchera⁴⁶ nebo *Historia Societatis Jesu Provinciae Bohemicae* Jana Schmidla,⁴⁷ uvádí ve zkrácené podobě u jednotlivých hesel, někdy pouze prostým jménem autora. Vycházel pochopitelně rovněž z vydaných i nevydaných⁴⁸ děl jednotlivých učenců, v případě některých z nich to byly jeho jediné zdroje.⁴⁹

O některých okolnostech vzniku a dokončení *Nachrichten* nás zpravuje Šeršníkovra korespondence. Milan Kudělka se domnívá, že Šeršník na nich pracoval již od přelomu století,⁵⁰ soudě tak podle Šeršníkovra dopisu Cerronimu z 18. května 1801 a Cerronihova odpovědi ze 13. června. Tehdy se sice Šeršník Cerronihova skutečně ptal, zda nezná nějaké těšínské učence,⁵¹ a Cerroni mu odpověděl, že kromě Šeršníka nezná žádného.⁵² Šeršník se však Cerronihova ptal v souvislosti se sběrem materiálu ke svým dějinám těšínského gym-

názia. Ačkoli lze předpokládat, že Šeršník připravoval *Nachrichten* několik let, z této dvojice dopisů nevyplývá, že by na nich pracoval již tehdy. Cerronihova reakce však patrně Šeršníka pohnula k tomu, aby začal encyklopedii těšínských vzdělavců sepsovat, jak naznačují jeho slova právě v dopise Cerronimu z 18. ledna 1810.⁵³ Informace o některých osobnostech měl jistě zjištěné nejpozději roku 1807 – 13. září toho roku posílá Cerronihova synovci Czikanovi informace o Janu Janíkovci, Josefu Božkovi, Františku Bezeckém a Janu Brzuskovci, které se objevují i v *Nachrichten*.⁵⁴ O necelý rok později, 30. srpna 1808, mu již píše o jedenácti dalších osobnostech.⁵⁵

Je rovněž otázkou, kdy Šeršník svoje *Nachrichten* dokončil. Jeho dedikace knihy městské radě a deputaci, v níž píše, že je sepsal jako pobídku k podílení se na oslavách tisíciletého výročí (legendárního)

.....
⁴⁶ TAMTÉŽ, s. 121.

⁴⁷ TAMTÉŽ, s. 90.

⁴⁸ Zde např. deník Johanna von Tylgner, uložený v Książnici Cieszyńské, sign. DD VII 44, o němž G. M. CHROMIK, *Niemieckie rękopisy i druki*, s. 118.

⁴⁹ Např. L. J. SCHERSCHNIK, *Nachrichten*, s. 71 (Johann Chmel), 76 (Franz Dietrich), 84 (Friedrich Fröhlich), 116 (Daniel Louge).

⁵⁰ „Když Šeršník začínal pracovat na *Nachrichten*, upozorňoval ho Cerroni na nedostatek materiálu; nezná prý sám na Těšínsku jiného literáta kromě Šeršníka.“ M. KUDĚLKA, *Leopold Jan Šeršník*, s. 116.

⁵¹ „Itzt hätte ich manches zu wissen nöthig, da ich mich mit der Geschichte des hierortigen Gymnasiums abgebe [...] und außer einigen Annuae nichts in Händen [...] habe [...]. Ich weiß daher nicht, wo ich die Namen der Teschner Superioren, die zugleich Präfecten gewesen, erfahren werde? Sind ihnen keine Teschner Gelehrten bekannt?“ J. SPYRA – G. M. CHROMIK (edd.), *Malo invidiam*, s. 257, dopis č. II/12.

⁵² „Von Teschner Gelehrten weiß ich keinen einzigen, den Leopoldum Scherschnik ausgenommen, weil ich mich blos auf Mähren beschränket.“ TAMTÉŽ, s. 260, dopis č. II/13.

⁵³ „Ich ließ mich nicht durch Ihre Antwort abschrecken, die Sie mir vor einigen Jahren auf mein Ansuchen um Beyträge zu diesem Zwecke gaben, daß Sie keinen Schriftsteller kennen außer mir.“ TAMTÉŽ, s. 317, dopis č. II/44.

⁵⁴ TAMTÉŽ, s. 300–301, dopis č. II/38.

⁵⁵ TAMTÉŽ, s. 313–317, dopis č. II/43.

založení města, jež se měly konat v roce 1810, je datována 26. listopadem 1808,⁵⁶ kdy ještě nepochybně na *Nachrichten* stále pracoval. Podle poznámky na poslední straně dochovaného rukopisu by bylo možné spolu s Milanem Kudělkou usuzovat, že 12. října 1809 dokončil Šeršník rukopis.⁵⁷ To však nesouhlasí s informacemi, které získáváme opět z knihy samotné a ze Šeršníkovy korespondence s Cerronim. V několika heslech se totiž objevují i zmínky o událostech nejen z roku 1809,⁵⁸ ale v jednom případě také o dekretu z 9. ledna 1810.⁵⁹ Navíc heslo o vévodovi Albertu Kazimírovi Sasko-Těšínském, o jehož dalších zvláštnostech se zmíním níže, je jako jediné z hesel datováno, a sice rovněž až 9. lednem 1810. Následně 18. ledna 1810 posílá Šeršník Cerronimu rukopisné *Verzeichnisse der Teschner Gelehrten* a poznamenává, že možná Cerroni sám zjistil něco, čím by bylo možné *Nachrichten* doplnit nebo opravit.⁶⁰ Cerroniho odpo-

věď se nedochovala, ale 19. února mu píše Šeršník, že svůj rukopis obdržel 17. února, a děkuje mu za doplňky a informaci o Třanovském, kterého dle svých slov neznal.⁶¹ Poděkování Cerronimu se nachází i v *Nachrichten* za heslem o Třanovském.⁶² Šeršník tedy na *Nachrichten* pracoval ještě několik měsíců na přelomu let 1809 a 1810. Dne 8. března 1810 však již píše Cerronimu, že dosud byl vytištěn jeden arch *Nachrichten*.⁶³ O měsíc později píše Czikanovi, že tisk postupuje pomalu;⁶⁴ 27. října jej informuje, že pro něj má již dlouho připravené tři výtisky.⁶⁵

Původně Šeršník zamýšlel pojmenovat svou druhou encyklopedii jinak. Upozornil na to již Milan Kudělka s poukazem na přípis cizí rukou na konci Šeršníkova dopisu Cerronimu z 18. ledna 1810: „*Teschner Bibliothec oder Schriftsteller aus dem Teschner Fürstenthume*.“⁶⁶ Ještě poněkud odlišný název byl na titulní straně rukopisu *Nachrichten*; poté byla jeho část

⁵⁶ „[...] als eine Aufforderung zur Antheilnahme an der im J. 1810 zu haltenden tausendjährigen Jubelfeyer [...].“ L. J. SCHERSCHNIK, *Nachrichten*, s. [VI]. Rovněž jeho přemluva začíná slovy: „Im künftigen Jahre 1810 wird ein sehr merkwürdiger und interessanter Tag für uns Teschner erscheinen.“ TAMTÉŽ, s. [XI].

⁵⁷ M. KUDĚLKA, *Leopold Jan Šeršník*, s. 116.

⁵⁸ L. J. SCHERSCHNIK, *Nachrichten*, s. 50–51, 84, 100, 167.

⁵⁹ TAMTÉŽ, s. 95.

⁶⁰ J. SPYRA – G. M. CHROMIK (edd.), *Malo invidiam*, s. 317–318, dopis č. II/44.

⁶¹ TAMTÉŽ, s. 267, dopis č. 5. Heslo Trzanowsky Georg (L. J. SCHERSCHNIK, *Nachrichten*, s. 152–153) se skutečně na příslušném místě rukopisu mezi hesly *Trnka Joseph* a *Von Tylgner Johann* původně nenacházelo (Książnica Cieszyńska, DD IV 16, f. 119), je zde pouze značka odkazující na dodatečně napsaný text na okraji (TAMTÉŽ, f. 118–119).

⁶² L. J. SCHERSCHNIK, *Nachrichten*, s. 153.

⁶³ J. SPYRA – G. M. CHROMIK (edd.), *Malo invidiam*, s. 326, dopis č. II/47.

⁶⁴ TAMTÉŽ, s. 327, dopis č. II/48.

⁶⁵ TAMTÉŽ, s. 333–334, dopis č. II/53.

⁶⁶ TAMTÉŽ, s. 318, dopis č. II/44.

přeskrtnána a opravena, avšak přesto je rozeznatelná a zněla: „*Teschner Bibliothek oder Verzeichniß der Schriftsteller aus dem Teschner Fürstenthum*.“⁶⁷ Začátek dřívějších verzí názvů však zůstal v nadpisu prvního ze seznamů otištěných na konci knihy: „*Chronologisches Verzeichniss über die Teschner Bibliothek*,“⁶⁸ na což upozorňuje i autor jedné z recenzí *Nachrichten* (blíže níže). Svou volbu slova *Bibliothek* pro název svého *Werkchen*, jak Šeršník svou encyklopedii jednou označil,⁶⁹ zdůvodňuje v dopise Cerronimu z 19. února 1810 – poukazuje na krátkost zamýšleného titulu, který zároveň vystihuje obsah práce a obor, k němuž náleží, tedy *historia litteraria*.⁷⁰ Cerroni tedy zřejmě měl k tomuto názvu výhrady, ačkoli z Šeršníkova dopisu vyplývá, že mu jej sám navrhnul.⁷¹ Zamýšlený název knihy se tak několikrát změnil a ještě v únoru 1810 měl znít *Teschner Bibliothek*.

Definitivní rozhodnutí pro výraz *Nachrichten*, který Šeršník použil jako obecné označení své práce ve svých dopisech Cerronimu z 18. ledna 1810 a 19. února 1810,⁷² padlo zřejmě až na poslední chvíli.

Rozsah hesel se pohybuje od několika řádek po několik stran – nejdelší hesla jsou věnována Josefu Vusínovi,⁷³ Georgu Josephu Ulrichu Zaugeliovi von Altenbach⁷⁴ a vévodovi Albertu Kazimírovi Sasko-Těšínskému.⁷⁵ Za jménem osobnosti následují údaje o místě a době narození a uvedení oboru působnosti, poté údaje o příbuzných, o vzdělání a další informace o životě osobnosti, případně údaj o smrti. Některá, zejména rozsáhlejší hesla obsahují podrobnější údaje, někdy i vnitřní charakteristiky osobnosti.⁷⁶ U některých hesel je seznam prací příslušného učenice uspořádaný chronologicky.

67 Książnica Cieszyńska, DD IV 16, f. 3.

68 L. J. SCHERSCHNIK, *Nachrichten*, s. 194.

69 TAMTÉŽ, s. IX; J. SPYRA – G. M. CHROMIK (edd.), *Malo invidiam*, s. 318, dopis č. II/44.

70 „*Was den Titel betrifft, so bewunderte ich von jeher die Kurze derselben bey den Römern und Griechen und suche sie nachzuahmen. [...] Zweytens [soll] der Titel sogleich den Inhalt des Werkes und in welches Fach dasselbe geböre, andeuten. Ich glaube, mein Titel habe beide Eigenschaften: Es ist kurz und das Wort Bibliothek weist auf die litterar Geschichte hin.*“ Následně vysvětluje použití slova „Bibliothek“ u řady autorů ve významu souboru zpráv („*Nachrichten*“) o spisovatelích. TAMTÉŽ, s. 320, dopis č. II/45.

71 „*Was thut aber einem Freunde nicht zu gefallen? Ich nahm den von Ihnen verschlagenen Titel an.*“ TAMTÉŽ. Cerroni své výhrady pravděpodobně sdělil v odpovědi na Šeršníkův dopis z 18. ledna 1810, která se ale nedochovala.

72 J. SPYRA – G. M. CHROMIK (edd.), *Malo invidiam*, s. 318, 320, dopis č. II/44–45. Srov. též pozn. 71.

73 L. J. SCHERSCHNIK, *Nachrichten*, s. 170–181.

74 TAMTÉŽ, s. 181–193, od s. 184 jej však tvoří Zaugeliův dopis „*an die Herren Maire und Municipal-Beamten der Stadt Strassburg*“ z 18. ledna 1791.

75 TAMTÉŽ, s. 23–48. O tomto heslu srov. níže.

76 „*Er besass viele schönen Eigenschaften: die Ehrfürcht gegen ihn einflössten. Er war eingezogen, herablassend, leutselig, geduldig, gotteseüchtig, für die Tugend und Religion ganz lingenommen und eifernd.*“

Protože ve svých *Nachrichten* Šeršník věnoval větší množství hesel žijícím osobnostem, dosvědčuje tato encyklopedie do jisté míry šíři jeho kontaktů, pochopitelně pouze s osobami spjatými s Těšínskem, protože ty jsou zde předmětem jeho zájmu.⁷⁷ Navíc pouze u několika osobností Šeršník výslovně zmiňuje, že je osobně zná nebo znal, u dalších to však lze předpokládat. Některé působily v Těšíně jako učitelé a například Anton Valentin Schneider (1740–1806) byl v letech 1784 až 1786 prefektem těšínského gymnázia.⁷⁸ Šeršník je tak nepochybně znal. O dalších, například o Ignazi Chambrézovi nebo Adamovi Nechayovi, to můžeme vědět díky jiným zdrojům,⁷⁹ u jiných na to lze usuzovat na základě některých informací a hodnocení osob,

o nichž je možné předpokládat, že jich Šeršník nabyl právě díky osobní známosti. Takové jsou třeba v hesle o Ignazovi Beidtelovi (1783–1865), který v devadesátých letech 18. století studoval v Těšíně. Šeršník píše mimo jiné o jeho talentu, pílě i to že se nyní zabývá sepisováním vlastní učebnice. Že by se oba osobně znali nebo byli alespoň v písemném kontaktu, zde však výslovně uvedeno není.⁸⁰ Podobně v hesle o Kajetánu Johannu Gattym píše, že přišel jako kaplan do Zářičí, kde žije v největší spokojenosti a cele se věnuje duchovní péči.⁸¹

Mezi prvními hesly encyklopedie jsou medailony věnované dvěma někdejšími studentům těšínského gymnázia na přelomu 18. a 19. století. Starší z nich je mechanik František Bezecný,⁸² o jehož

(*Löhn Anton Alois*, TAMTÉŽ, s. 114) „Die Missionen verrichtete er mit dem grösstem Eifer: Tag und Nacht war er beschäftigt die verirrtten Seelen auf den rechten Weg zurück zu führen. Nicht die Entlegenheit der Örter, nicht die Raubigkeit der Gebirge und Wälder hielten ihn in seinen Wanderungen auf. Dabey führte er ein strenges Leben [...]“ (*Rapalius Stanislaw*, TAMTÉŽ, s. 136) „Er war ein sehr kluger, rechtschaffener, gegen Arme wohlthätiger Herr, und ein wahrer Landesvater.“ (*Wenzel Adam, Herzog zu Teschen*, TAMTÉŽ, s. 160).

⁷⁷ V době napsání *Nachrichten* již nebyl Šeršník v kontaktu s nikým z Čech, poslední z jeho českých korespondentů, Stanislav Vydra, zemřel r. 1804. O Šeršníkových korespondenčních stycích srov. především J. SPYRA – G. M. CHROMIK (edd.), *Malo invidiam*, s. 35–53.

⁷⁸ Zajímavé hodnocení o něm Šeršník uvádí v souvislosti se Schneiderovým návratem do Těšína dva měsíce před smrtí, kdy nastoupil úřad děkana a další funkce: „Alles freute sich in Teschen einen Mann von ausgezeichneten Eigenschaften und mannichfaltigten Tugenden und Kenntnissen zum Seelsorge erhalten zu haben, und erwartete zuversichtlich von seiner bekannten Gutmüthigkeit, Geseiligkeit, Freymüthigkeit und christlicher mit regem Eifer verbundenen Denkungsart, von der er ganz beseelt war, abzweckende Einrichtungen.“ L. J. SCHERSCHNIK, *Nachrichten*, s. 144–145.

⁷⁹ Oba Šeršník zmiňuje ve svých dopisech Cerronimu a Czikanovi. J. SPYRA – G. M. CHROMIK (edd.), *Malo invidiam*. O obou srov. níže v hlavním textu.

⁸⁰ L. J. SCHERSCHNIK, *Nachrichten*, s. 51.

⁸¹ TAMTÉŽ, s. 86.

⁸² TAMTÉŽ, s. 52–56. Bezecného životní data se nepodařilo zjistit. O něm František Ladislav RIEGER (ed.), *Slovník naučný* I, Praha 1860, s. 680, Rostislav VOJKOVSKÝ, *Z minulosti Dobré a jejího okolí*, Doberské listy, 2005, č. 7, s. 9–10.

píli se Šeršník vyjadřoval velmi pochvalně.⁸³ Nejprve Bezečný navštěvoval školu v Dobré, poté gymnázium v Rudách (Rauden) a po jeho zrušení od roku 1801 gymnázium v Těšíně. Získal také hudební znalosti a naučil se sestavovat fortepiana a hudební automaty. Svými schopnostmi se mu podařilo upozornit na sebe arcikněžnu Marii Ludoviku, která tehdy pobývala ve Skoczówě. Ta jej vzala s sebou do Vídně, kde získal od císaře Františka stipendium ve výši 300 zlatých ročně, navýšené těšinským vévodou Albertem Kazimírem o 20 zlatých měsíčně. Vynalezl rovněž několik strojů.⁸⁴ Na těšinském gymnáziu studoval také známý mechanik a konstruktér Josef Božek (1782–1835),⁸⁵ a to v letech 1799–1803. Tehdy Šeršník rozpoznal jeho talent a napomohl jeho dalšímu rozvoji.⁸⁶

Heslem věnovaným Nikolau Krebsovi (1728–1796)⁸⁷ Šeršník naopak připomněl muže, jehož žákem sám byl. Krebs byl

od roku 1748 členem jezuitského řádu, působil v Těšíně, v Olomouci, v Praze a od roku 1772 až do smrti v Jindřichově Hradci. Šeršník byl jeho žákem ve třetí a čtvrté gramatikální třídě a ještě po téměř 50 letech na něj vzpomínal jen v dobrém jako na mezi žáky oblíbeného a v mnoha oborech zběhlého učitele. Mimo jiné v sobě podle Šeršníka spojoval přirozené nadání, nesmírnou skromnost a laskavost, dále Šeršník zmiňuje jeho přátelskou a poctivou povahu, nezištné smýšlení a další vlastnosti.⁸⁸ Kromě něj vzpomínal také Františka Mezitzkého (1713–1796), kterého poznal v roce 1772 během svého pobytu v Praze a jež podle svých slov přesvědčil, aby vydal báseň *Nepomuceneis* Matyáše Eudonia Persica.⁸⁹

Ve velké vážnosti měl Šeršník také několik svých mladších vrstevníků, mezi nimi frýdeckého faráře a autora několika knih mimo jiné o dějinách místních

⁸³ „Da er aber eine grosse Lust zum Lernen empfand: so hatte er sich einen nothdürftigen Unterricht im Lesen verschafft, und das noch Fehlende durch anhaltenden Fleiss ersetzt. [...] Seine Geschicklichkeit erwarb ihm auch da Kost und Quartier.“ L. J. SCHERSCHNIK, *Nachrichten*, s. 52–53.

⁸⁴ TAMTÉŽ, s. 56.

⁸⁵ O něm *Biografický slovník českých zemí* VI, Praha 2007, s. 106.

⁸⁶ L. J. SCHERSCHNIK, *Nachrichten*, s. 61–66. Je zvláštní, že v biogramu a v seznamech v závěru knihy uvádí odlišná data Božkova narození (1785, s. 61) a (1783, s. 198), navíc obě chybná, a rovněž chybné křestní jméno Johann (s. 61, 214). Na jiných místech však uvádí správné jméno (s. 198, 199, 214).

⁸⁷ TAMTÉŽ, s. 105–108, s. v. Krebs Niklas. O něm Heribert STURM (ed.), *Biographisches Lexikon zur Geschichte der böhmischen Länder* II, München 1984, s. 295.

⁸⁸ „[...] als er mit den schönen Naturgaben die grösste Bescheidenheit und Leutseligkeit zugleich verband. Sein freundliches und biederes Wesen, seine angenehmen Gesichtszüge, noch mehr aber seine edle uneigennützigte Denkungsart mit vorkommender Dienstbereitsamkeit verknüpfet, endlich seine muntern mit seinem Witze gewürzten Gespräche machten ihn bey jedermann beliebt und verehrungswürdig.“ TAMTÉŽ, s. 106–107.

⁸⁹ TAMTÉŽ, s. 118. Kniha vyšla následujícího roku jako *Nepomuceneneidos libri VIII*.

a okolních kostelů Josepha Karla Schippa (1751–1836),⁹⁰ o němž píše, že díky jeho neutuchajícímu nadšení jeho diecéze stále více vzkvétá.⁹¹ Velké zásluhy o Těšínsko připisuje také Adamovi Nechayovi (1749–1820)⁹² a Josefu Vusínovi (1753–1813). Nechay podobně jako Šeršník vstoupil do jezuitského řádu, na přelomu šedesátých a sedmdesátých let studoval a působil v Čechách a několik let po zrušení řádu se vrátil do Těšina. Na rozdíl od Šeršníka se však věnoval právu a působil v Těšíně jako advokát a v letech 1780 až 1805 jako sekretář. Byl to právě on, kdo Cerronimu 25. ledna 1814 dopisem oznámil smutnou novinu o Šeršníkově smrti.⁹³ Vusín byl projektantem a stavitelem silnic v českých zemích, později ředitelem stavby silnic na Moravě a Slezsku. Od roku 1775 působil v Opavě a v oblasti severní Moravy a Slezska zůstal do poloviny osmdesátých let 18. století. Od roku 1805 pobýval v Těšíně. Okolo roku 1777 s ním Šerš-

ník „*vešel ve známost a uzavřel přátelství, které nepřetržitě trvá ještě nyní.*“⁹⁴ Kromě výstavby a údržby silnic mu Šeršník připsal zásluhu, že díky němu nabyt nejen on, ale celé Těšínsko prvních podložených znalostí mineralogie, protože mu opatřil spisy o této vědě a zároveň mu dokonce věnoval sbírku moravských hornin. Dále jej obeznámil s geologií a zprostředkoval mu kontakt na další mineralogy.⁹⁵

Velké přátelství Šeršníka pojilo se zmíněným přírodovědcem, příležitostným básníkem a rektorem na těšínské evangelické škole Davidem Pischem (1761–1802), psán také Piesch, jemuž Šeršník vděčil za „*mnohé literární rarity*“.⁹⁶ Dále byl v kontaktu s malířem, učitelem kreslení v Těšíně a v Krakově a profesorem architektury v Krakově Ignácem Chambrezem (1758–1842), u nějž opatroval pro Cerroniho a Czikanna informace o dějinách umění na Moravě.⁹⁷ Až během prvního desetiletí 19. století se Šeršník seznámil

⁹⁰ TAMTÉŽ, s. 141–143. O něm Ferdinand SEIBT – Hans LEMBERG – Helmut SLAPNICKA (edd.), *Biographisches Lexikon zur Geschichte der böhmischen Länder* III, München 2000, s. 653; <http://www.basilica.cz/cz/text/9-historie-farniho-kostela-sv-jana-krтитеle-ve-frydku.html> (přístup 26. července 2014).

⁹¹ L. J. SCHERSCHNIK, *Nachrichten*, s. 142.

⁹² O něm Janusz SPYRA, *Adam Nechay (1749–1820) i jego rodzina*, Kalendarz Skoczowski 1996, s. 46–48.

⁹³ Moravský zemský archiv v Brně, G 11, sign. 736, f. 21. Dochovalo se celkem pět Nechayových dopisů Cerronimu, TAMTÉŽ, f. 21–29.

⁹⁴ „*Um das J. 1777 war es: dass ich mit diesem [...] Manne Bekanntschaft machte und Freundschaft schloss, die ununterbrochen noch itzt dauert.*“ L. J. SCHERSCHNIK, *Nachrichten*, s. 172. Šeršníkovu dochovanou korespondenci s Vusínem z let 1810 a 1812 srov. J. SPYRA – G. M. CHROMIK (edd.), *Malo invidiam*, s. 330–332, 343–345, dopis č. II/52, 60–61.

⁹⁵ L. J. SCHERSCHNIK, *Nachrichten*, s. 171–172.

⁹⁶ TAMTÉŽ, s. 128.

⁹⁷ J. SPYRA – G. M. CHROMIK (edd.), *Malo invidiam*, s. 337, dopis č. II/56; M. KUDĚLKA, *Leopold Jan Šeršník*, s. 129.

se zmíněným Zaugelielem von Altenbach (1748 – po 1833), někdejším doktorem kanonického práva ve Štrasburku.⁹⁸

Kromě biogramů svých přátel a známých zařadil Šeršník do *Nachrichten* také hesla o svých příbuzných z matčiny strany. Heslo věnoval i své matce,⁹⁹ u níž zdůraznil její touhu po vzdělání.¹⁰⁰ Otec jí zajistil soukromého učitele, pozdějšího faráře v Pruchné a autora básní v polštině Ludwiga Heimba.¹⁰¹ Díky tomu se naučila hrát na klavír, znala základy rétoriky a dovedla latinsky mluvit i psát – latinsky si dopisovala se svým bratrem Jiřím (1725–1745), od roku 1741 členem jezuitského řádu. Také o něm napsal Šeršník krátké heslo.¹⁰² Dále věnoval medailon jejich otci, Leopoldu Gottliebovi Inocencovi Polzerovi (1697–1753).¹⁰³ Celá jeho třetina se věnuje Polzerovým rodičům Jiřímu (1653–1703) a Heleně Kateřině (zemřela 1746) a jejich rodičům. Většina zbylé části hesla pojednává o Polzerově vzdělávacím procesu, který ukončil studiem práv ve Vídni. Jen stručně

.....

⁹⁸ L. J. SCHERSCHNIK, *Nachrichten*, s. 183.

⁹⁹ TAMTÉŽ, s. 140–141.

¹⁰⁰ K tomu dodává: „*Hätte sie zu unsern Zeiten gelebt: so würd ihr Verstand angemessene Nahrung gefunden gehörige Ausbildung erhalten und vielleicht ein glänzende Rolle gespielt haben.*“ TAMTÉŽ, s. 140. Vzdělávání žen Šeršníkovi zřejmě leželo na srdci. O zmíněném opavském učiteli J. Novákoví podrobně uvádí, že u sebe doma po dva roky s velkou neúnavností vyučoval 72 dívek náboženství, čtení, psaní a počítání. TAMTÉŽ, s. 125–126.

¹⁰¹ O něm TAMTÉŽ, s. 92–93.

¹⁰² TAMTÉŽ, s. 128–130.

¹⁰³ TAMTÉŽ, s. 130–133.

¹⁰⁴ TAMTÉŽ, s. [VIII].

¹⁰⁵ TAMTÉŽ, s. XII–XIV.

¹⁰⁶ „[...] *der mich seiner Freundschaft würdigte [...].*“ TAMTÉŽ, s. XIII. O Pubičkovi Jakub ZOUHAR, *František Pubička S. I. (1722–1807). Barokní historik ve století rozumu*, Červený Kostelec 2014.

¹⁰⁷ Šeršník pouze konstatuje: „*Mit gleicher Emsigkeit benahm ich mich, als ich in dasselbe im J. 1775 zurückkehrte.*“ L. J. SCHERSCHNIK, *Nachrichten*, s. XIII.

Šeršník zmínil jeho kariéru, kde se Polzer postupně stal v Těšíně soudním notářem, městským syndikem, starostou a fiskálním úředníkem. Polzerovy zásluhy o město Šeršník rovněž připomněl v úvodním věnování spolu se zásluhami svého otce jako vzor pro své vlastní působení.¹⁰⁴

Samostatné heslo o sobě samém Šeršník nenapsal, ale o svém životě píše v předmluvě k *Nachrichten*. Velmi zajímavá je pasáž necelých dvou stran na začátku předmluvy, kde Šeršník zhodnotil některé momenty svého života.¹⁰⁵ Píše, že navštívil mnoho knihoven v Čechách a na Moravě a že v pražském Klementinu není jediný rukopis, který by nebyl prozkoumal a vytěžil. Vzpomíná na Františka Pubičku, který jej „*poctil svým přátelstvím*“,¹⁰⁶ a na dva roky, které s ním strávil uspořádáním kapitulního archivu u svatého Víta. Je zajímavé, že se zde vůbec nevyjádřil k okolnostem svého návratu do Těšína a nezmiňuje zrušení jezuitského řádu.¹⁰⁷ Své jezuitské minulosti se ani slovem

nedotkl, z jeho slov nevyplývá, že do Olomouce a do Prahy šel za účelem vyšších studií u jezuitů. Roky strávené v Čechách a na Moravě prezentuje jako příležitost ke sběru materiálu k těšínským dějinám, zmiňuje je pouze v souvislosti s ním. Toto období vyznívá jako výzkumný pobyt absolvovaný za tímto účelem a návrat do Těšína jako jeho logický závěr. Na citované větu o návratu do Těšína bezprostředně navazuje zmínkou o požáru Těšína v roce 1789 a pokračuje tím, že začal opět se sběratelstvím a že by znovu shromáždil mnoho věcí, kdyby jej „jistě nešťastné okolnosti“, úřední záležitosti a práce na výstavbě městských budov nepřipravily o možnosti a čas.¹⁰⁸ K tomu se vrací i na jiném místě, kde vedle zásluh svého otce a děda neopomněl uvést také své vlastní.¹⁰⁹ Nakonec zmiňuje jako významný moment svůj věk,¹¹⁰ zároveň však o několik stránek dále uvádí, že od něj čtenáři mohou čekat několik prací, mezi nimi dějiny katolického gymnázia v Těšíně, zprávy o tamější hlavní škole a další projekty, k nimž má nashromážděný materiál.¹¹¹ Ačkoli tedy

ve věnování psal jako o důvodu sepsání *Nachrichten* o nastávajícím výročí 1 000 let (legendárního) založení města,¹¹² jistě to nebyl jediný důvod, proč vydání práce dále neodkládal, ačkoli jak naznačili recenzenti *Nachrichten*, dít by prospělo, kdyby na něm Šeršník ještě pracoval.

Ze všech hesel zcela vybočuje rozsáhlý medailon věnovaný zmíněnému vévodovi Albertu Kazimírovi Sasko-Těšínskému (1738–1822), manželé dcery císařovny Marie Terezie Marie Kristíny a významnému mecenáši umění, který založil roku 1768 ve Vídni rozsáhlou sbírku rytin a kreseb, od roku 1921 pojmenovanou po něm Albertina.¹¹³ Podnětem k napsání hesla však byla jiná okolnost – během vévodova pobytu v Těšíně se Šeršník dozvěděl, že je „*wynikajícím spisovatelem*“, jak psal Cerronimu 18. ledna 1810, tedy devět dnů po dokončení hesla.¹¹⁴ Tento biogram se od ostatních neodlišuje jen svým rozsahem (jedná se o zdaleka nejdelší heslo v *Nachrichten*) a tím, o kom pojednává. Je to jediná ze všech *Nachrichten*, kterou nenapsal Šeršník. Ten je autorem pouze

.....
¹⁰⁸ „*Ich fieng von Neuem zu sammeln an; würde auch wieder viel zusammen gebracht haben: wenn mir nicht gewisse ungünstige Umstände, dann die gehäuften Amts- und Baugeschäfte sowohl die Gelegenheit, als Zeit und Musse geraubet hätten.*“ TAMTÉŽ, s. XIII.

¹⁰⁹ TAMTÉŽ, s. [VII]–[VIII], XVII. Šeršník zde připomněl zejména právě své zásluhy o obnovu města po požáru roku 1789 a svou knihovnu a sbírku.

¹¹⁰ „*Vitae summa brevis spem nos vetat inchoare longam. Ich will daher, was ich seit dem gesammelt, um es der Zerstreung zu entziehen, dem waterländischen Publikum nach und nach mitttheilen.*“ TAMTÉŽ, s. XIII–XIV.

¹¹¹ TAMTÉŽ, s. XVIII–XIX.

¹¹² TAMTÉŽ, s. [VI].

¹¹³ TAMTÉŽ, s. 23–48.

¹¹⁴ J. SPYRA – G. M. CHROMIK (edd.), *Malo invidiam*, s. 318, dopis č. II/44. Na tuto událost naráží i v úvodní části hesla: „*Ich erfubr: dass dieser königlicher Prinz an einer Geschichte seiner Zeiten immer fort arbeitet.*“ L. J. SCHERSCHNIK, *Nachrichten*, s. 24.

úvodu k heslu (s. 23–24), biogram samotný zpracoval (původně ve francouzštině) Zaugelius von Altenbach,¹¹⁵ který četl vévodovy třídílné rukopisné autobiografické zápisky a vycházel z nich.¹¹⁶ Šeršník toto heslo považoval za nejdůležitější ze všech¹¹⁷ a muselo jej tedy jistě velmi zarmoutit, že bylo později odstraněno. Je obtížné zjistit, kdy byly příslušné strany vyjmuty, v dochované korespondenci se o tom Šeršník nezmiňuje. Jistě k tomu však došlo až dodatečně po vytištění knihy – přehledy uzavírající spis odkazy ještě heslo obsahují, navíc nebylo vyjmuty ze všech výtisků a rovněž recenzenti pracovali s výtiskem, který toto heslo obsahoval (viz níže).¹¹⁸ Důvody odstranění lze spolu s Milanem Kudělkou spatřovat v tom, že Albrecht nesdílel Šeršníkovo pojetí, kde měl být umístěn vedle „prostých lidí“.¹¹⁹ Je však rovněž možné, že Albrechtovi vadilo také to, že Zaugelius publikoval informace čerpané z jeho rukopisu, který nebyl určen čtenářské veřejnosti.

Nachrichten velmi rychle vzbudily pozornost a našly využití u dalších autorů. Mezi nimi jsou pochopitelně i Šeršníkovi

přátelé Cerroni a Czikkann. Czikkann využil Šeršníkovi *Nachrichten* pro čtyři hesla svých *Die lebenden Schriftsteller Mährens* (Brno, 1812) – Ignaz Chambrez, Kajetan Johann Gatty, Joseph Engel Gerich a Niklas Teuchmann – a doslova nebo jen s dílčími změnami převzal od Šeršníka celé pasáže a na jeho *Nachrichten* na příslušných místech také odkazuje. Rovněž v Cerroniho *Nachrichten über die Lebensumständen verstorbener und itzt lebender Schriftsteller Mährens* se nachází několik, konkrétně deset hesel o týchž osobnostech, jimž věnoval heslo i Šeršník. Na titulním listu prvního dílu *Nachrichten* je uveden letopočet 1780, avšak Cerroni na nich pracoval až téměř do své smrti – v některých heslech nacházíme i informace k pozdějším letům, nejmladší v hesle o Franzi Xaveru Richterovi (1783–1856) k roku 1826.¹²⁰ Mohl tedy nejen Šeršník získávat informace od Cerroniho – bohužel z let 1801 až 1810 nemáme zachovanou jejich vzájemnou korespondenci, a tak takovou spolupráci nelze konkrétně doložit – ale rovněž Cerroni čerpat ze Šeršníkovi publikace. Ze zmíněných deseti hesel uvádí

.....
¹¹⁵ „[...] diesen Aufsatz bekam ich vom Abbé Zeugelius französisch geschrieben [...]“ Šeršníkův dopis Cerronimu z 19. února 1810, J. SPYRA – G. M. CHROMIK (edd.), *Malo invidiam*, s. 320, dopis č. II/45.

¹¹⁶ L. J. SCHERSCHNIK, *Nachrichten*, s. 25.

¹¹⁷ J. SPYRA – G. M. CHROMIK (edd.), *Malo invidiam*, s. 318, dopis č. II/44.

¹¹⁸ Jeden z mála dnes dostupných výtisků, které obsahují Albertův biogram, je uložen v Moravské zemské knihovně pod sign. 1-0007.285. Jednotka je dostupná v digitální knihovně na <http://kramerius.mzk.cz>. Na tento exemplář upozorňuje Jaromír KUBÍČEK, *Literární pozůstalost Leopolda J. Šeršníka v archivních sbírkách v Brně*, in: H. Łaskarzewska – A. Baďurová (edd.), *Ks. Leopold Jan Szersznik znany i nieznanany*, s. 81.

¹¹⁹ M. KUDĚLKA, *Leopold Jan Šeršník*, s. 116.

¹²⁰ Moravský zemský archiv v Brně, G 12, Cerr. I 86, s. 119.

Cerroni u čtyř hesel v poznámce na okraji, že čerpal z Šeršníkových *Nachrichten* (Ignác Chambrez, Adam Matěj Chmel, Joseph Gerisch a Franz Ignaz Kohlass). Rovněž u hesla o Ignatzi Beidtelovi je vzhledem k obsahu hesla a skutečnosti, že Beidtel studoval v Těšíně, pravděpodobně, že Cerroni vycházel z Šeršníkova textu, přestože to Cerroni výslovně neuvádí, a nikoli naopak. U zbylých pěti není možné rozhodnout, kdo od koho čerpal.

Nachrichten se dočkaly odezvy i v podobě recenzí. Autorem jedné z nich byl i Czikan, jak vyplývá ze Šeršníkova dopisu z 28. října 1812.¹²¹ Zřejmě se jedná o recenzi uveřejněnou v *Annalen der Literatur und Kunst*, která takové dodatky obsahuje.¹²² Tento recenzent nejprve parafrázuje, co Šeršník uvedl v předmluvě, dále se pozastavuje nad heslem o vévodovi Albertu Kazimírovi Sasko-Těšínském a soudí, že Zaugelius měl při jeho psaní věnovat více péče stylu.¹²³ Ačkoli, jak o sobě uvedl, není protestant, vytknul mu dále, že nebyl sdílnější o protestantských

učencích Moravy (!) a že více nečerpал z časopisů o literatuře.¹²⁴ Uvádí proto informace o dvou autorech, jimž Šeršník žádné heslo nevěnoval – rektora školy v Těšíně Immanuel Traugotta Zerichovia (1694–1734) a kazatele Andrease Machera (†1762).¹²⁵ Následně doplňuje ještě několik informací o spisovateli, teologovi a pedagogovi Jiřím Sarganekovi (1702–1743),¹²⁶ které Šeršník nevedl.¹²⁷ Závěrem se zmiňuje o rejstřících a upozorňuje na uvedení původního titulu díla na tomto místě místo konečného názvu.

Také autor druhé recenze, uveřejněné v *Allgemeine Literatur-Zeitung*,¹²⁸ nejprve opakuje, co Šeršník uvedl v předmluvě, a největší pozornost věnuje heslu o vévodovi Albertu Kazimírovi, z nějž přetiskuje několik celých odstavců, mezi nimi rozsáhlou pasáž o smrti Marie Terezie.¹²⁹ Přibližně jeden a půl strany dále věnuje výčtu některých osobností, jimž Šeršník věnoval heslo do *Nachrichten*, a uvádí několik základních údajů o nich.¹³⁰ Závěrem i on vytyká Šeršníkovi, že v jeho *Nachricht-*

.....
¹²¹ „Ihre Rezension las ich und wünschte, daß Sie mir die Zusätze zu den Teschner Gelehrten vor deren Drucke mitgetheilt hätten!“ J. SPYRA – G. M. CHROMIK (edd.), *Malo invidiam*, s. 342, dopis č. II/59.

¹²² *Annalen der Literatur und Kunst in der Oesterreichischen Kaiserthume* 1811, č. 9, s. 309–316.

¹²³ Ve své recenzi mu vytknul, že jeho biogram je „übrigens bloss eine Uebersicht oder ein ganz kurzer Auszug der von dem Herzog verfassten Geschichte [...] Der Hr. Abbé hätte dabey auf den Styl viel mehr Fleiß wenden sollen.“ TAMTÉŽ, s. 311.

¹²⁴ „[...] unmöglich wäre es ihm nicht gewesen, über protestantische Schriftsteller Mährens weit mehr zu sagen, hätte er sich nur an mehrere literarische Zeitschriften und andere Hülfquellen gehalten.“ TAMTÉŽ, s. 311.

¹²⁵ TAMTÉŽ, s. 311–314.

¹²⁶ TAMTÉŽ, s. 314–315.

¹²⁷ L. J. SCHERSCHNIK, *Nachrichten*, s. 138–140.

¹²⁸ *Allgemeine Literatur-Zeitung* 1811, Num. 124 (6. 5. 1811), sl. 33–38.

¹²⁹ TAMTÉŽ, sl. 34–36.

¹³⁰ TAMTÉŽ, sl. 36–38.

ten je málo informací o protestantských učencích, kteří by si zasloužili obsáhlejší biografii – hesla o nich jsou dle něj natolik nedostatečná, nesprávná a chybná, že by si *Nachrichten* vyžadovaly ještě celý díl dodatků. A také on uvádí jména dalších osobností, v jeho případě 18 žijících učenců, jejichž medailony Šeršník do *Nachrichten* nezařadil.¹³¹ Kromě kritických slov však zároveň zdůrazňuje, a to hned na začátku své recenze, že Šeršník je jedním z mála dosud žijících exjezuitů, proto je jeho „literární dar“ o to cennější navzdory nedostatkům ve stylu a obsahu.¹³²

Přestože lze mít vůči Šeršníkovi zpracování *Nachrichten* výhrady, jsou nepochybně nejen významnější než první a výrazně stručnější Šeršníkova vydaná en-

cyklopedická práce *De doctis*, ale také nejvýznamnějším Šeršníkovým publikovaným dílem vůbec. Neznamenaly sice novum v širším kontextu, ale v rakouském Slezsku byly vůbec první prací tohoto typu. Jejich význam však netkví jen v samotném jejím vzniku, ale také v jejich obsahu, díky němuž jsou dodnes cenným zdrojem informací zejména o méně známých osobnostech, o nichž mnoho jiné literatury neexistuje. *Nachrichten* jsou citovány mimo jiné v biografickém slovníku Constantina von Wurzbacha, v *Biographisches Lexikon zur Geschichte der böhmischen Länder* a čerpá z nich i *World Biographical Archive*. V neposlední řadě obsahují několik zajímavých informací o Šeršníkově rodině i o jeho životě.

.....
¹³¹ TAMTÉŽ, sl. 38.

¹³² TAMTÉŽ, sl. 33.

Ondřej Podavka

Die Enzyklopädie der Teschener Gelehrten von Leopold Johann Scherschnik

Der Beitrag befasst sich mit der Enzyklopädie *Nachrichten von Schriftstellern und Künstlern aus dem Teschner Fürstenthum* von Leopold Johann Scherschnik (1747–1814), einem Teschener Gelehrten und dem ehemaligen Jesuiten, die im Jahre 1810 erschienen war. Das Werk wird zuerst in den Kontext der weiteren Schriften, die auf dem Fachgebiet *historia litteraria* entstanden, und des Werks von Scherschnik gestellt. Die *Nachrichten* werden dabei mit einer älteren Schrift von Scherschnik, einer kurzen Abhandlung *De doctis Reginae-Hradecensibus Commentarius ad doctissimum virum Stanslaum Wydra*, verglichen. Diese umfasst auf dreißig Seiten meistens kurze Artikel über 26 Persönlichkeiten, die einen Bezug zur Königgrätzer Region hatten, und eine Edition der Urkunde König Maximilian II. aus dem Jahre 1567, durch die er die Wappen der Brüder Johann und Philipp Balbin von Vorličná aufbessern ließ. Die *Nachrichten* dagegen beinhalten auf 220 Seiten bio-bibliographische Porträts von 109 Persönlichkeiten. Es handelt sich nicht nur um Personen, die aus dieser Region stammten, sondern auch um Personen, die in den Teschener Kreis umsiedelten und dort erst später in einer bestimmten Phase ihres Lebens wirkten. Bei der Wahl der einzelnen Personen hielt sich Scherschnik an keine Kriterien – die konfessionelle Zugehörigkeit, die Sprache, in der sie ihre Werke veröffentlichten, oder ihr Fachgebiet waren für die Auswahl überhaupt nicht entscheidend. So haben in den *Nachrichten* Theologen, Prediger, Philosophen, Naturwissenschaftler, Ärzte, Historiker, Schriftsteller, Künstler, Juristen wie auch weitere nicht publizierende gebildete Personen ihren Platz gefunden.

Nach einer Beschreibung der äußeren Merkmale befasst sich der Autor mit den Umständen der Entstehung der *Nachrichten* (unter anderem unter Einbeziehung von Scherschniks Korrespondenz) und der Analyse ausgewählter Aufzeichnungen, vor allem jener, die Scherschnik seinen Schülern (František Bezečný, Josef Božek), seinen Freunden und Bekannten (Nikolau Krebs, Joseph Karl Schipp, Adam Nechay, Joseph Wussin und weitere) und nicht zuletzt seinen Verwandten (Scherschniks Mutter Aloisia und ihr Vater und Bruder) widmete. Zuletzt widmet der Autor des Beitrags dem Artikel über den Herzog von Teschen Albert-Kasimir von Sachsen-Teschen (1738-1822) Aufmerksamkeit, da sich dieser Artikel in vielen Aspekten von den anderen absondert.

Im abschließenden Teil des Beitrags gilt das Hauptaugenmerk der Rezeption der *Nachrichten*. Teilweise nutzte Johann Jacob Henrich Czikann dieses Nachschlagewerk für seine Arbeit *Die lebenden Schriftsteller Mährens*, die im Jahre 1812 in Brünn erschien, als Quelle. Czikann war auch der Autor einer der Rezensionen, die über das Werk *Nachrichten* veröffentlicht wurden. Der Autor des Beitrags fand zwei von diesen Rezensionen. Beide werfen Scherschnik eine zahlenmäßig geringe Vertretung der nichtkatholischen Gelehrten in seiner Arbeit vor. Scherschnik begründete es in seinem Werk mit den Wor-

ten, dass er zwar seine nichtkatholischen Freunde mehrmals um Informationen über ihre Glaubensgenossen gebeten hatte, es blieb aber leider nur bei leeren Versprechungen. Trotz dieses Mangels stellt das Werk eine wertvolle Informationsquelle zu den weniger bekannten Persönlichkeiten dar und es wird in einer Reihe der späteren enzyklopädischen Nachlagewerke immer wieder zitiert.

KEY WORDS:

Leopold Jan Šeršník; historia litteraria; encyclopedias; Cieszyn Silesia; scholars